

РОЛЬ ХУДОЖНІХ ЗДІБНОСТЕЙ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядаються здібності та передумови їх розвитку, вплив діяльності та інших факторів на розвиток художньо-творчих здібностей.

Ключові слова: *творчість, задатки, здібності, художньо-творчі здібності, обдарованість, властивості особистості, діяльність, художній талант, креативність.*

У даний час в українській освіті відбуваються глибокі структурні і змістовні зміни, що зачіпають всі напрями підготовки студентів у вищій школі. Суспільство, розвиваючись, диктує нагальну потребу в підготовці фахівців, які можуть бути затребувані в нових соціально-економічних умовах. Це впливає і на формулювання завдань навчання, і на визначення змісту освітнього процесу, і на вибір адекватних методів і засобів.

Творчість можна розглядати як найважливішу професійну характеристику і як необхідні особисті якості, які дозволяють людині адаптуватися в швидко мінливих соціальних умовах і орієнтуватися у інформаційному полі, яке весь час розширюється.

Розвиток творчих здібностей студентів вимагає системного підходу і може успішно реалізовуватися в процесі навчання у вузі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей особистості студента.

Сьогодні відбувається зміна вимог до особистості викладача, до функцій, які він повинен виконувати в процесі професійної діяльності. Сучасному вузу необхідний педагог, здатний до здійснення творчої діяльності, якому властиві якості творчої особистості, у якого сформовані знання, уміння і навички для здійснення цієї діяльності, розвинені рефлексивні процеси та інноваційний стиль мислення, кому властиве прагнення до самореалізації.

Роль художньої творчості у розвитку творчих здібностей студентів надзвичайно важлива. Художня діяльність, сама по собі, є ефективним засобом розвитку художньо-творчих здібностей.

Здібності є одним з компонентів загальної структури особистості. Розвиток їх сприяє розвитку особистості в цілому.

Здібності не можуть існувати інакше, як у постійному процесі розвитку. Здібність, яка не розвивається, якої на практиці людина перестає користуватися, з часом втрачається. Тільки завдяки постійним вправам, пов'язаним з систематичними заняттями такими складними видами людської діяльності, як музика, технічне і художня творчість, математика, спорт тощо, ми підтримуємо у себе і розвиваємо далі відповідні здібності.

Здібності – це психічні властивості та якості особистості, які служать необхідною умовою швидкого та легкого оволодіння та високоякісного виконання конкретного виду діяльності [3, с. 290].

Кожна здібність – це синтетична властивість людини, яка охоплює цілу низку загальних та часткових властивостей у певному їх поєднанні [4, с.145].

Здібність за самою своєю суттю є поняття динамічне. Здібність існує тільки в русі, тільки в розвитку [88, с. 266]. Цей розвиток здійснюється не інакше як в процесі тієї або іншої практичної або теоретичної діяльності.

Істотно важливий фактор розвитку здібностей людини – стійкі спеціальні інтереси.

Спеціальний інтерес – це інтерес, до змісту визначеної області людської діяльності, який переростає в схильність професійно займатися цим родом діяльності. Пізнавальний інтерес тут стимулює діюче оволодіння прийомами і способами діяльності.

Помічено, що виникнення інтересу до тієї чи іншої трудової або навчальної діяльності тісно пов'язане з пробудженням здатності до неї і служить відправною точкою для їх розвитку.

Природною передумовою розвитку здібностей людини є задатки, які є вродженими анатомо- і психофізіологічними особливостями організму.

Тільки при наявності хороших задатків здібності можуть розвиватись дуже швидко навіть при не зовсім благо приємних життєвих умовах. Однак самі по собі навіть прекрасні задатки автоматично не переходять у здібності: необхідна діяльність.

Між задатками і здібностями дуже велика дистанція; між одними і іншими – весь шлях розвитку особистості. Задатки багатозначні; вони можуть розвиватися в різних напрямках. Задатки – лише передумови розвитку здібностей. Розвиваючись на основі задатків, здібності є все ж функцією не задатків самих по собі, а розвитку, до якого задатки входять як вихідний момент, як передумова. Включаючись у розвиток індивіда, вони самі розвиваються, тобто перетворюються і змінюються [6, с. 122].

Для успішного розвитку здібностей до конкретної діяльності необхідні відповідні задатки. Наприклад, для художника дуже важливі властивості зорового аналізатора (точне визначення пропорцій, кольору і т.п.), гарна зорова пам'ять. Але сама по собі наявність задатків ще не вирішує питання про вияв і розвиток здібностей. Необхідно заняття відповідною діяльністю, тільки за цієї умови можливий розвиток задатків в здібності. Навіть найбільш яскраво вираженні задатки можуть далі розвиватися у здібності лише в процесі праці, навчання, ігри.

Задатки є тією основою, без якої неможливий розвиток здібностей. Але здібності можуть формуватися тільки за наявності сприятливих умов.

Таким чином, вирішальним чинником у формуванні та розвитку здібностей є громадська середовище, діяльність.

Індивідуальна своєрідність здібностей людей обумовлюється розвитком задатків, які проявляються в особливостях "чисто людських типів вищої нервової діяльності" (І. Павлов). Таких типів І. Павлов розрізняв три: художній, розумовий і середній. Дуже важливо пам'ятати наступне – при будь-якому типі нервової діяльності можливо всебічний розвиток здібностей. Для виявлення умов найбільш успішного формування здібностей в залежності від їх індивідуально-своєрідного прояву необхідно мати на увазі,

що типологічні особливості співвідношення сигнальних систем можна легко знайти в будь-якій діяльності (ігрової, навчальної, трудової), при рішенні будь-якої теоретичної або практичної задачі [3, с. 291].

Розвиток задатків в здібності можливо тільки в умовах діяльності, в умовах засвоєння знань, умінь і навичок. І не випадково про здібності судять, перш за все, за рівнем володіння знаннями, вміннями. Однак здібності і знання, вміння – не одне й те саме. Здібності включають в себе такі психічні властивості особистості, які у великій мірі залежать від знань, умінь, навичок, але не є ними. Психічні властивості особистості, що виражають собою здібності, відрізняються більшою міцністю, більшою характерністю. Тісний, нерозривний зв'язок між здібностями і знаннями, вміннями людини виявляється в тому, що процес формування будь-якої здібності можливий лише завдяки засвоєнню знань і умінь, у той час як наявність здібностей сприяє якнайшвидшому і порівняно легкому оволодінню знаннями й вміннями.

Отже, задатки є фундаментом та рушійною силою для здібностей. В умовах діяльності задатки перетворюються у здібності, а без потрібних умов задатки можуть зникнути. Саме тому необхідно виявляти задатки та розвивати художньо-творчі здібності у майбутніх вчителів технології у процесі професійної підготовки.

Розвиток здібностей, як і взагалі всякий розвиток, не протікає прямолінійно: його рушійною силою є боротьба протиріч, тому на окремих етапах розвитку цілком можливі протиріччя між здібностями і схильностями [7, с. 268].

Окремі здібності не просто співіснують поруч один з одним і незалежно один від одного. Кожна здібність змінюється, набуває якісно інший характер в залежності від наявності і ступеня розвитку інших здібностей.

Виходячи з цих міркувань, ми не можемо безпосередньо переходити від окремих здібностей до питання про можливість успішного виконання

даною людиною тієї чи іншої діяльності. Цей перехід може бути здійснений тільки через інше, більш синтетичне поняття. Таким поняттям і є "обдарованість", що розуміється як те якісне своєрідне поєднання здібностей, від якого залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у виконанні тієї чи іншої діяльності. [8, с. 270].

Своєрідність понять "обдарованість" і "здібності" полягає в тому, що властивості людини розглядаються в них з точки зору тих вимог, які йому висуває та чи інша практична діяльність. Тому не можна говорити про обдарованість узагалі. Можна говорити тільки про обдарованість до чого-небудь, до будь-якої діяльності. Розуміння обдарованості істотно залежить від того, яка цінність надається тим чи іншим видам діяльності і що зрозуміло, під "успішним" виконанням кожної конкретної діяльності [8, с. 270].

Від обдарованості залежить не успіх виконання якої-небудь діяльності, а тільки можливість досягнення цього успіху. Для успішного виконання діяльності потрібно не тільки обдарованість, тобто наявність відповідного сполучення здібностей, але і володіння необхідними навичками і вміннями.

Під час розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій в процесі професійної підготовки розвиваються наступні властивості особистості [3, с. 292]:

а) властивості художньої творчої уяви і мислення, що забезпечують відбір головного, найбільш вагомого і характерного в явищах дійсності, конкретизацію та узагальнення художнього образу, створення оригінальної композиції;

б) властивості зорової пам'яті, що сприяють створенню яскравих зорових образів у свідомості художника і допомагають успішній трансформації їх у художній образ;

в) емоційне ставлення (особливо розвинуті естетичні почуття) до явища, що сприймається і зображується;

г) вольові властивості особистості художника, що забезпечують практичну реалізацію творчих задумів.

Названі властивості найбільш успішно розвиваються при удосконаленні зорового аналізатора, що забезпечує в процесі художньої діяльності сприйняття пропорцій, особливостей об'ємної і плоскої форми, спрямованості ліній, просторових відносин предметів, світлотіньових відносин, ритму, кольору, гармонійності тону і кольору, перспективних скорочень об'ємних предметів, рухи [3, с. 292].

Підкреслюючи виключно важливу роль одних властивостей здібностей або відзначаючи необхідність інших, слід пам'ятати, що всі вони тісно зв'язати між собою і лише їх гармонійне поєднання визначає високий рівень розвитку художніх здібностей. Розвиток художніх здібностей можливий лише в процесі засвоєння і практичного застосування спеціальних знань, умінь і навичок. Так, опановуючи знаннями про закони лінійної і повітряної перспективи, світлотіні, конструктивного зв'язку предметів дійсності, засвоюючи знання кольорознавства, композиції, опановуючи графічними вміннями та навичками майбутні викладачі технологій тим самим розвивають свої здібності до образотворчої діяльності. Відсутність необхідних знань, умінь і навичок є непереборним бар'єром у розвитку здібностей. Навчання і виховання, таким чином, є вирішальним фактором у формуванні здібностей.

Художній талант – це особливо сприятливе сполучення і взаємодія здібностей до образотворчої діяльності, які отримали високий розвиток у процесі навчання і виховання, що забезпечують успішність творчого виконання художньої діяльності [3, с. 300].

Діяльність – це основна сфера прояву особистості, її талантів, художньо-творчих здібностей, і один з головних чинників, визначають її розвиток. Відсутність діяльності веде до зниження творчих можливостей, згасання і руйнування особистості, втрати не тільки придбаних здібностей, але і вроджених схильностей.

Проблема художньої діяльності, розвитку художньо-творчих здібностей наштовхується на протиріччя між необхідністю творчого зіткнення особистості та умовами навчально-виховного процесу, орієнтованого на всіх. Тим самим великого значення набуває збереження індивідуальності кожного.

Найбільш важливою особистісною якістю, необхідною для повноцінної творчої самореалізації є креативність. Креативність, як властивий людині потенціал, пов'язаний з особистістю, що залежить від неї і проявляється в мисленні і діяльності, призводить до появи нового, новаторського продукту, що для багатьох спеціалізацій є важливою складовою особистісного та професійного зростання самого фахівця.

Для майбутніх учителів технологій розвиток художньо-творчих здібностей необхідний для викладання трудового навчання.

Головною метою у формуванні художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій є розвиток індивідуальних здібностей і якостей особистості, що ведуть до цілісності її властивостей і особливостей, і створення в процесі навчання умов для її самовираження та розвитку. Воно виходить з природних якостей людини, її задатків, здібностей, інтересів і потреб.

Література:

1. Завгородня А.В. Дослідження сфери художньої обдарованості студентів // Практична психологія та соціальна робота. – 2007.– №12.– С. 76-80
2. Кривцун О.А. Психологія художественного творчества // Эстетика – М., 1998.– С. 322-332
3. Кузик В.С. Психологическая характеристика художественных способностей // Психология. – М., 1997. – С. 291-301
4. Макарова Л.Л., Синельников В.М. Здібності//Загальна психологія. – К., 2005. – С. 145-149

5. Мелик-Пашаев А.А. Новлянская З.Н. О психологическом содержании понятия «художественная одаренность» В сб.: Новые исследования в психологии. М., 1981, вып. 2, С.49-53
6. Рубинштейн С.Л. Способности // Основы общей психологии: В 2 т. Т. II. – М.: Педагогика, 1989. – С. 122-139
7. Столяренко Л.Д. Креативность или творческая одаренность // Психология: Учебник для вузов. – СПб., 2005. –С. 163-165
8. Теплов Б.М. Способности и одаренность // Психология индивидуальных различий. М., 1982. – С. 262-272
9. Туринина О.Л. Психологія творчості: навчальний посібник. – К., 2007. – С. 32-45
10. Фридман А.М. Способности // Психология в современной школе: Для – руководителей и работников образования. – М., 2001. – С. 113-123

K. Tytarenko

***ROLE ARTISTIC ABILITIES IN THE PROFESSIONAL FUTURE
TEACHERS OF TECHNOLOGY***

The article deals with skills and conditions of their development, the impact of other factors on development of artistic and creative abilities.

Key words: *creativity, deposit, skills, artistic creativity, talent personality characteristic, activities, artistic talent and creativity.*